

جزوه درس :

« اصول بیمه های اجتماعی و تأمین آن »

رشته :

مدیریت بیمه - بیمه اشخاص

استاد :

جناب آقای آدابی

نام دانشگاه: علمی کاربردی امور مالیاتی استان قم

تهیه و تنظیم: دانشجو محمد یونس امیدی

نیمسال تحصیلی ۹۵۱

* انواع نظام های بیمه ای :

به تناسب شکل گیری و تکامل نظامهای بیمه و بر اساس شرایط اجتماعی - اقتصادی، در هر یک از جوامع، انواع مختلفی از سیستم های بیمه ای پایه گذاری گردید.

دانشگاه علمی کاربردی امور مالیاتی قم
رشته مدیریت بیمه - بیمه اشخاص
دانشجو: محمد یونس امیدی

۱- نظام بیسمارکی :

دولت مسئول توسعه اجتماعی شناخته می شود و در این نظام پرداخت حق بیمه اجباری شد.

۲- نظام بورجی :

در حقیقت توسعه و تکمیل نظام بیسمارکی و مبتنی بر اصول جدیدی از جمله همگانی بودن، وحدت، یکنواختی، برخورداری از کار و همکاری است.

۳- نظام آمریکایی :

بیمه ایام پیری که حق بیمه آن را کارگران و کارفرمایان پرداخت می نمایند و یک بیمه بیکاری و علاوه بر آن بیمه بیماری بازنشستگان و فقرا، کل نظام بیمه آمریکا را تشکیل می دهد.

* اهداف بنیادک نظام های سلامت :

۱- ارتقای سلامت جمعیت تحت پوشش

۲- پاسخ دادن به انتظارات مردم

۳- محافظت مالی در برابر هزینه های بیماری و سلامت نامطلوب

* تأمین اجتماعی در اصل ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران :

برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت پزشکی بصورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت مکلف است طبق قوانین، از محل درآمدهای عمومی و درآمد حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایتهای مالی فوق را برای یک فرد کشور تأمین کند.

* راهبردهای متفاوت در حمایت های تأمین اجتماعی :

۱- نظام های همگانی

۲- مسئولیت کارفرما

۳- بیمه های اجتماعی

۴- مساعدت اجتماعی

۵- صندوق احتیاط

۶- صندوق پس انداز انفرادی

* تعریف بیمه های اجتماعی :

مجموعه ای از رشته خدماتی است که به منظور تأمین رفاه عمومی یا مواردی از آن، به نفع عامه یا طبقات معینی از جامعه صورت می گیرد.

نکته هدف از ایجاد بیمه های اجتماعی، حمایت از کارگران و خانواده آنان در برابر کاهش شدید درآمدهای آنها بوده و رفاه اقتصادی افراد ریسک گریز را افزایش می دهد.

نکته تقریباً تمام جنبه های همبستگی اجتماعی در فلسفه تأمین اجتماعی گنجانده شده است. همچنین برخی از سایر مخاطرات از قبیل بیکاری ادواری و از کارافتادگی که توسط بیمه های خصوصی قابل پوشش نیست در این برنامه ها گنجانده میشود. به همین دلیل معمولاً دولتها متولی امر ارایه خدمات بیمه های اجتماعی هستند و آن را بطور کامل به بخش خصوصی واگذار نمی کنند.

نکته کارگران و طبقات ضعیف و کم درآمد که قشر بزرگ هر جامعه ای را تشکیل می دهند و بیشتر نیازمند بیمه هستند، معمولاً نه به لزوم بیمه و فایده آن واقف هستند و نه توان مالی پرداخت حق بیمه را دارند. لذا دولت ها به منظور حمایت از این قشرهای آسیب پذیر جامعه که بخش بزرگی از آن نیروی کار و بازوی تولید جامعه محسوب می شوند، قانون بیمه های اجباری و یا بیمه های اجتماعی را تصویب نموده اند.

دانشگاه علمی کاربردی امور مالیاتی قم
رشته مدیریت بیمه - بیمه اشخاص
دانشجو: محمد یونس امیدی

* تاریخچه پیدایش بیمه های اجتماعی در جهان :

با گسترش اعتراضات کارگری و تبدیل آن به یک چالش جدی نظام سرمایه داری، بیسمارک، صدر اعظم آلمان در سال ۱۸۸۱ م. طرح بیمه اجتماعی کارگران را به پارلمان ارائه کرد و این الگو به سرعت در دیگر کشورهای اروپایی نیز مورد استفاده قرار گرفت. بیمه های اجتماعی بعد از جنگ جهانی اول در کشورهای فرانسه و انگلستان بطور رسمی فعالیت خود را آغاز نمودند.

* تاریخچه مختصر بیمه های اجتماعی در ایران :

اولین اقدام محدود صورت گرفته در این عرصه، به سال ۱۲۸۶ ه.ش. باز میگردد که در این سال طرحی برای حمایت از بازماندگان کارگران شاغل در حوزه خدمات عمومی - با توجه خاص به کارکنان دولت - تصویب شد. در سال ۱۳۰۱ با تصویب اولین قانون استخدام کشوری، یک صندوق بازنشستگی برای کارکنان دولت تشکیل شد که در سالهای بعد سازمان بازنشستگی کشوری از دل آن بیرون آمد. مهمترین سازمان و نهادهای که در این حوزه دچار تحول شده، سازمان تأمین اجتماعی امروزی است که سابقه تشکیل آن به صورت نظری به ساخت و سازها و برنامه های عمرانی به سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ در دوران حکومت رضا پهلوی باز میگردد.

* چهار اصل بیمه های اجتماعی :

- ۱- جامعیت (Universality) : تأکید بر جامعیت دسترسی آحاد جامعه
- ۲- پیش روندگی (Progressivity) : تأکید بر گسترش هر چه بیشتر خدمات از حداقل مزایا به مزایای بیشتر
- ۳- تکثرگرایی (Pluralism) : بسته به نوع کشورها، ممکن است ابتدا خدمات بیمه ای، سپس خدمات حمایتی افراد ضعیف از طریق یارانه ها ارایه شود.
- ۴- نتیجه گرایی (Outcome focus) : تأکید و تمرکز بر پرداختهای واقعی و کفایت مزایا برای افرادی که استحقاق یا نیاز به این خدمات دارند، فارغ از اینکه چه مکانیزم یا سیستمی برای آن طراحی شده است.

نکته قوانین و مقررات بیمه های مستمری خصوصی در بیمه های اجتماعی کاربرد ندارد. مثلاً هزینه یک طرح بیمه اجتماعی بر اساس گروه های باز پیش بینی می شود اما در بیمه های خصوصی معمولاً تعداد و نحوه ورود اعضاء دارای محدودیت است.

نکته با توجه به اصول بیمه های اجتماعی، کشورها اقدام به ایجاد نهاد متولی اجرای بیمه های اجتماعی می نمایند که بسته به شرایط سیاسی و اقتصادی ممکن است، سازمان، صندوق، مؤسسه و ... باشد و نحوه مشارکت و عضویت نیز متفاوت باشد. مثلاً ممکن است نحوه عضویت بر اساس شغل (فرانسه)، بر اساس میزان درآمد (آلمان) یا بر اساس نوع شغل دولتی و کارگری (سوئد)، صندوقهای متفاوتی به وجود بیاید.

* مبانی مشترک بیمه های اجتماعی :

- ۱- منابع مالی بیمه اجتماعی از محل حق بیمه هایی که کارفرمایان و کارگران می پردازند تأمین میشود و در مواردی دولت نیز در پرداخت حق بیمه مشارکت می کند.
- ۲- پوشش بیمه اجتماعی غالباً اجباری است و البته در این مورد استثناهایی هم وجود دارد.
- ۳- مازاد حق بیمه ها نسبت به هزینه های جاری، به منظور سودآوری، سرمایه گذاری می شود.
- ۴- تعهدات صندوق در برابر هر فرد، ناشی از سوابق بیمه ای اوست.

* مزایای بیمه های اجتماعی :

- ۱- این سیستم معمولاً دارای پشتوانه قانونی محکم است و دولت ضامن پایداری اجرای آن است.
- ۲- پوشش جمعیتی بالا
- ۳- رعایت اصل مشارکت تا هر سطحی از اعضای جامعه یا ارکان آن که از طریق قانون معطوف میشود.
- ۴- درآمدها در صندوقی خاص پس انداز می شوند تا از آن برای پرداخت هزینه ها استفاده شود.
- ۵- اعتبارها و اندوخته های آزاد برای کسب درآمد بیشتر، سرمایه گذاری میشوند و این سرمایه گذاری در پی هدفهای اجتماعی است.

* ویژگی های بیمه اجتماعی :

- ۱- اجباری بودن : بیمه های اجتماعی اجباری هستند یعنی اراده و خواست بیمه شده در آن دخالت جدی ندارد. در این نوع از بیمه، طبقاتی از جامعه بر اساس قانون تحت پوشش بیمه اجتماعی قرار میگیرند. اثبات این ویژگی برای بیمه اجتماعی به معنای نفی آن از همه انواع بیمه های خصوصی مانند بیمه شخص ثالث نیست.
- ۲- وجود رابطه با کار
- ۳- رژیم مالی ناشی از قانون : در بیمه های اجتماعی، رژیم مالی از ناحیه قانونگذار تعیین می شود. قانونگذاران معمولاً کارفرما و کارگر و دولت را تأمین کننده منابع مالی تأمین اجتماعی معرفی میکنند. بنابراین تعهد مربوط به پرداخت اقساط بیمه، ناشی از قرارداد بیمه نمیشود و اصولاً رابطه ای با ارزش خطر ندارد، بلکه تنها با اراده قانونگذار تعهدات تعیین می گردد.
- ۴- هدف اجتماعی : هدف در بیمه اجتماعی تعدیل شکاف طبقاتی از طریق توزیع تعهدات مربوط به ارائه خدمات بیمه ای است، لذا باید هدف آن را اجتماعی به شمار آورد.

* اصول کاربرد بیمه در بیمه های اجتماعی :

- ۱- وضعیت عادلانه بیمه شدگان در برابر ریسک
- ۲- متناسب بودن حق بیمه پرداختی با تسهیلات حمایتی دریافتی
- ۳- تنوع خدمات حمایتی و توسعه دایره بیمه شدگان
- ۴- مسئولیت افرادی که باعث ضرر و زیان به سازمان می شوند. (مسئولیت مدنی شخصی)
- ۵- شرایط درستی بیمه از نگاه شرعی

* تفاوت بیمه اجتماعی با بیمه بازرگانی :

- ۱- بیمه اجتماعی به دلیل الزام قانونی آن اجباری میباشد ولی بیمه بازرگانی اختیاری است.
- ۲- روابط بیمه گر و بیمه گذار در بیمه اجتماعی بر اساس مصوبات قانونی ولی در بیمه بازرگانی بر اساس توافقات دو طرف و بصورت قراردادی تعریف شده است.
- ۳- در بیمه اجتماعی، حق بیمه بر اساس میزان حقوق و دستمزد تعیین میشود اما در بیمه های بازرگانی، حق بیمه به نسبت احتمال وقوع خطر و میزان سرمایه تعیین میشود.
- ۴- در بیمه اجتماعی اگر حق بیمه را کارفرما پرداخت نکند، تعهد بیمه گر به قوت خود باقی است ولی در بیمه بازرگانی، انجام تعهد بیمه گر، منوط به پرداخت حق بیمه توسط بیمه گذار می باشد.
- ۵- در بیمه اجتماعی معمولاً شخص ثالثی (کارفرما) در پرداخت بخش اعظم حق بیمه مشارکت می کند در حالی که استفاده کننده از مزایای بیمه، فرد دیگری است.

* چالش‌هاک پیش روک بیمه اجتماعک :

- ۱- وضعیت نگران کننده نسبت وابستگی حق بیمه ها و ارایه مزایا
- ۲- فراگیر نبودن از نظر جمعیتی
- ۳- آماده نبودن نظام بازنشستگی و بیمه های اجتماعی برای همگامی با تحول و تغییرات بازار کار
- ۴- جامع نبودن خدمات در حوزه های درمانی و بیمه ای
- ۵- فقدان چارچوب منسجم برای سیاست گذاری و کنترل
- ۶- نا آشنایی عمومی با سازوکارها و مأموریت‌های تخصصی این حوزه
- ۷- فساد ساختاری و فساد تحمیلی از خارج از ساختار

* در طراحی هر نهاد یا سازمان بیمه اجتماعک اصول زیر رعایت می شود:

- ۱- طبق قانون یک حق استحقاقی است بنابراین بصورت اجباری بوده و کلیه اعضاء باید در تأمین آینده آن مشارکت کنند.
- ۲- بصورت خودمشارکتی بوده و اعضاء لزوماً باید در تأمین منابع آن مشارکت داشته باشند.
- ۳- مزایای پرداخت شده بر اساس دستمزد بوده و طبق استاندارد سطح زندگی، سطح مزایای پرداختی باید تضمین کننده درآمد دوران بازنشستگی باشد.
- ۴- از مهمترین اهداف، ویژگی بازتوزیعی است. یعنی حتی برای افراد با کمترین پرداخت قانونی، طبق اصل کفایت باید فرمولی تهیه شود که سهم افراد با درآمدهای کمتر بصورت قابل قبول لحاظ شود.
- ۵- مزایای تعریف شده، در مقابل کاهش ارزش ناشی از تورم تعدیل می شود.

* انواع ساز و کار اجرایی متفاوت سازمانهاک بیمه اجتماعک :

- ۱- مزایای تعریف شده (DB) :
طبق این مدل، یک حداقل از مزایا و خدمات اساسی مورد نیاز برای هر یک از افراد تعریف شده و اعضاء، طبق فرمولی بر اساس آخرین مزد و حقوق (و نه طبق مجموع پرداختی به سازمان)، مزایای بازنشستگی دریافت می کنند.
- ۲- حق بیمه های تعریف شده (DC) :
مستمری دریافتی افراد تابعی از مجموع حق بیمه های پرداختی فرد و میزان بهره های اضافه شده به آن می باشد. در این روش، سلامت کلی اقتصاد ملی و عملکرد بازار نقش ویژه ای در تعیین مستمری فرد بازی می کند.
* نکته : بنابراین مجموع حق بیمه های یکسان در دو روش DB و DC لزوماً به مستمری بازنشستگی یکسان منجر نخواهد شد.

* روش‌هاک تأمین مالی سازمان‌هاک بیمه اجتماعی بر اساس شرایط کل کشورها بصورت زیر انتخاب میشود :

۱- روش توازن سالانه منابع و مصارف (PAYG) :

در این روش مجموع منابع دریافتی سالانه از حق بیمه، صرف پرداخت مزایای مستمری شده و نسبت به مازاد منابع، سرمایه گذاری صورت می گیرد. میزان ذخایر احتیاطی نیز طبق شرایط قانونی و عملکرد اقتصاد تعیین میشود.

۲- روش اندوخته گذاری (Funded) :

در این روش کل منابع حق بیمه باید صرف سرمایه گذاری در طرح های اقتصادی شده و از محل سود حاصل از سرمایه گذاری ها، منابع پرداخت مستمری ها تأمین شود. اجرای این روش در اقتصادهای در حال توسعه بسیار ریسکی بوده و معمولاً نیاز به تدابیر ویژه و سخت گیرانه دارد.

نکته اصول حاکم بر بیمه های اجتماعی هنوز به صورت کامل در ایران اجرایی نشده و صرفاً بر اساس حداقل وظایف قانونی اجرا میشود که معمولاً اصل کفایت اجتماعی و پرداخت بر اساس استانداردهای زندگی رعایت نمی شود. نظام (DB مزایای تعریف شده) موجب افزایش تعهدات شده و متناسب با آن منابع خالص غیر حق بیمه ای افزایش نیافته، بنابراین حرکت از PAYG به نظام اندوخته گذاری هنوز از زیر ساختهای کافی برخوردار نیست.

* طبقات تحت پوشش بیمه هاک اجتماعی :

۱- مزدبگیران (بخش غیر دولتی)

۲- کارگران

۳- زن و بچه هایی که نفقه آنها به عهده مشمولین بیمه است

۴- بیکاران اعم از اینکه نتوانند کار کنند یا نتوانند کار به دست آورند

* خطرهای مربوط به بیمه هاک اجتماعی :

۱- خطر شغلی :

بیماریهای شغلی و حوادث شغلی ناشی از شغل و کار

۲- خطر اقتصادی :

بیکاریهای غیر ارادی

۳- خطر زندگی :

بیماریها، حوادث خارج از محیط کار، پیری، از کارافتادگی، مخارج ازدواج، زایمان، حضانت اطفال و مخارج مربوط به فوت

* وضعیت بیمه گر و بیمه گذار در بیمه هاک اجتماعی :

در بیمه های اجتماعی، بیمه گر همواره دولت است و پرداخت کننده وجه بیمه، دولت، کارفرما و کارگران هستند که هر یک سهم خویش را از حق بیمه پرداخت می کنند. در این نوع از بیمه، معمولاً کارفرما بیمه گذار است که بر اساس قانون، کارگران خویش را تحت پوشش بیمه قرار میدهد و در نتیجه آنها از حقوق ناشی از بیمه اجتماعی بهره مند خواهند شد.

- ۱- انواع نظام های بیمه ای را نام برده و شرح دهید.
- ۲- سه هدف بنیادی نظام سلامت را بنویسید.
- ۳- تأمین اجتماعی در اصل ۲۹ قانون اساسی کشور ایران چگونه بیان شده است؟
- ۴- بیمه اجتماعی را تعریف کرده و هدف از ایجاد این نوع بیمه را بیان کنید.
- ۵- چرا دولت ها معمولاً خدمات بیمه های اجتماعی را بطور کامل به بخش خصوصی واگذار نمی کنند؟
- ۶- چرا دولت ها قانون بیمه های اجتماعی را تصویب نموده اند؟
- ۷- تاریخچه ی مختصری از پیدایش بیمه های اجتماعی در جهان را بنویسید.
- ۸- چهار اصل بیمه های اجتماعی را نام برده و هر کدام را شرح دهید.
- ۹- نحوه عضویت اعضاء در صندوقهای بیمه اجتماعی کشورهای آلمان ، فرانسه و سوئد بر چه اساسی است ؟
- ۱۰- چهار مورد از مبانی مشترک بیمه های اجتماعی را بنویسید.
- ۱۱- چهار مورد از مزایای بیمه های اجتماعی را بنویسید.
- ۱۲- « اجباری بودن » و « رژیم مالی ناشی از قانون » از ویژگی های بیمه های اجتماعی است. هر کدام را شرح دهید.
- ۱۳- دو مورد از اصول کاربردی بیمه در بیمه های اجتماعی را بگویید.
- ۱۴- چهار تفاوت اصلی بیمه های اجتماعی با بیمه های بازرگانی را ذکر کنید.
- ۱۵- چهار مورد از چالشهای پیش روی بیمه های اجتماعی را بنویسید.
- ۱۶- دو مورد از اصولی که در طراحی هر سازمان بیمه اجتماعی رعایت میشود را بگویید.
- ۱۷- ساز و کارهای اجرایی DB و DC در سازمانهای بیمه اجتماعی را شرح دهید.
- ۱۸- روشهای PAYG و Funded در تأمین مالی سازمانهای بیمه اجتماعی را شرح دهید.
- ۱۹- خطرهای مربوط به بیمه های اجتماعی را (با ذکر مثال برای هر کدام) نام ببرید.

دانشگاه علمی کاربردی امور مالیاتی قم
رشته مدیریت بیمه - بیمه اشخاص
دانشجو : محمد یونس امیدی

توفیق رفیق راهتان باد